

ฉบับที่ 8 (5 มีนาคม 2552)

วิกฤตเศรษฐกิจ 2551 กับคุณภาพชีวิตแรงงานหญิง

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 5 มีนาคม 2552 กลุ่มบูรณาการแรงงานสตรี ร่วมกับมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท จัดเสวนาเรื่องวิกฤตเศรษฐกิจกับคุณภาพชีวิตแรงงานหญิง ณ โรงแรมเซ็นจูรี พาร์ค ดินแดง กรุงเทพฯ

การเสวนาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัญหาและความต้องการของแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้าง รวมทั้งการลดวันทำงาน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้าง ทั้งที่มีอยู่แล้วและที่ควรมีเพิ่มเติม รวมทั้งกลไกการบริหารจัดการของภาครัฐที่สามารถเข้าถึงแรงงานหญิงได้มากน้อยอย่างไร

เพลินพิศ ศรีศิริ ประธานกลุ่มบูรณาการแรงงานสตรี ในฐานะตัวแทนองค์กรจัดงาน กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมเสวนาว่า การจัดงานครั้งนี้เป็นผลมาจากวิกฤติเศรษฐกิจที่รัดตัว แม้รัฐจะออกมาตรึงค่าจ้างหลายอย่าง แต่วิกฤติก็ไม่คลี่คลาย พบว่ายังมีการเลิกจ้าง ยังมีการกระทบกระทั่งระหว่างลูกจ้างกับนายจ้างอยู่เสมอ ซึ่งการกระทบกระทั่งเข้าใจได้ว่าเป็นผลมาจากความสูญเสียการดำรงอยู่ของชีวิตที่จะติดตามมาภายหลังการเลิกจ้าง การจัดงานครั้งนี้ที่มุ่งเน้นเฉพาะไปที่แรงงานหญิง เนื่องจากเห็นว่าส่วนใหญ่นายจ้างจะเป็นหัวหน้าครอบครัว ทำให้ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะตกอยู่ที่ผู้หญิงแทบทั้งนั้น การเปิดเวทีวันนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของบทบาทผู้หญิง และแนวทางแก้ปัญหาที่จะติดตามมาในอนาคต

เวสน่า โรดิช มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท กล่าวเพิ่มเติมว่า วันนี้เป็นนิมิตหมายที่ดีที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายเข้ามาหารือในเวทีนี้ เพราะเป็นการหารือเชิงนโยบายระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน เพื่อร่วมกันรับมือกับสึนามิต่างเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นไปทั่วโลก หัวข้อเสวนาวันนี้มีความหมายอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนประเด็นต่างๆ นี่เป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่ความเศร้าก็มีในเวลาเดียวกัน เนื่องจากมีคนนับแสนนับล้านคนต้องถูกเลิกจ้างทุกวัน ลองคิดว่าถ้าเราเป็นคนเหล่านั้น ชีวิตประจำวันของเราที่ยังมั่นคงอยู่จะมีคุณค่าเพียงใด เมื่อเทียบกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกเลิกจ้างในทุกวัน

สาเหตุที่เน้นไปที่แรงงานหญิง เนื่องจากมีตัวชี้วัดว่าวิกฤติครั้งนี้ส่งผลต่อผู้หญิงร้ายแรงกว่าผู้ชาย มีข้อมูลที่ยืนยันชัดเจนว่าผู้หญิงได้รับผลกระทบมากกว่าผู้ชาย เช่น การจ้างงานในภาคอิเล็กทรอนิกส์ ภาคสิ่งทอ จะมีแรงงานหญิงทำงานมากกว่า 70% ซึ่งผู้หญิงเหล่านี้มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรด้านต่างๆ ได้น้อยมาก นี่จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่เราต้องหยิบยกประเด็นนี้มาหารืออย่างเร่งด่วน เพื่อเรียนรู้ถึงบทเรียนที่เกิดขึ้น และช่องว่างต่างๆ ที่ผู้หญิงเข้าไม่ถึง ปีนี้ผู้หญิงจะเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากปัญหาอื่นๆ ที่ดำรงอยู่แล้ว

ต่อมาในประเด็นเรื่องที่ว่าทำไมต้องมีเครือข่ายแรงงานหญิงโดยเฉพาะ พบว่าสาเหตุมาจากสภาพแรงงานที่มีทั่วโลก ส่วนใหญ่จะมีผู้ชายเป็นผู้นำและกระบวนการตัดสินใจจะอยู่ที่ผู้ชายแทบทั้งนั้น อย่างไรก็ตามถ้าสภาพแรงงานมีผู้หญิงเป็นผู้นำ อาจไม่มีความจำเป็นที่ต้องจัดงานวันนี้ขึ้นมา แต่วันนี้

เรายังไม่เห็นบทบาทผู้หญิงในสหภาพแรงงาน ทำให้จึงต้องมีความจำเป็นที่ต้องจัดงานเพื่อผู้หญิง โดยเฉพาะ และชักชวนผู้ชายเข้ามามีส่วนร่วม มาสนับสนุนให้เห็นความสำคัญต่อไป

การเสวนาครั้งนี้ได้รับเกียรติจาก ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน คุณไพฑูริย์ แก้วทอง กล่าวเปิดงานอย่างเป็นทางการ

วันที่ 8 มีนาคม ที่จะถึงนี้ เป็นวันสตรีสากล ที่ผ่านมามีกลุ่มผู้หญิงหลายคนมาพบผมและฝาก หัวข้อหรือหลายเรื่องที่ยังค้างค้างอยู่ เช่น การให้รัฐบาลไทยรับอนุสัญญาต่างๆที่ยังไม่ได้ลงนามของ ILO ผมเห็นว่าแรงงานหญิงมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในภาคการผลิตต่างๆ พวกเขาต้อง รับผิดชอบต่อหน้าที่ในการพัฒนาครอบครัวด้านต่างๆอย่างมากมาย ทั้งการหารายได้ และการดูแลสมาชิกใน ครอบครัว สถานการณ์เหล่านี้จึงเป็นสิ่งกดดันพวกเขาอย่างยิ่งที่จะผ่านไปให้ได้ในแต่ละวัน กระทรวง แรงงานมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองแรงงานหญิงเป็นการเฉพาะ เช่น มีกฎหมายที่ห้ามมิให้นายจ้าง บังคับให้แรงงานหญิงทำงานที่เสี่ยง อันตราย หรือเวลาผู้หญิงมีครรภ์ มีการห้ามไม่ให้ทำงานบางอย่างที่มีผลกระทบต่อร่างกาย หรือการทำงานในเวลากลางคืน และห้ามเลิกจ้างลูกจ้างหญิงเพราะการตั้งครรภ์ เป็นต้น

จากวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น พบว่าส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างมาก เนื่องจากไทยเป็นประเทศที่ รับจ้างการผลิต เมื่อมีคำสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศลดลง จึงทำให้ผู้ประกอบการต้องปรับตัวหลาย ประการ เช่น ลดต้นทุน ลดการผลิต ลดการทำงานล่วงเวลา หรือการปิดกิจการชั่วคราว และสุดท้ายการ เลิกจ้าง สถานการณ์ดังกล่าวนำมาสู่วิกฤติชีวิตต่อผู้ใช้แรงงานอย่างมาก กระทรวงแรงงานได้หารือกับ หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับมือกับสถานการณ์และแสวงหามาตรการแก้ไข พบว่ากิจการ 5 อันดับ แรกที่ถูกเลิกจ้าง คือ กิจการผลิตอุปกรณ์และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ กิจการผลิตสิ่งทอ เครื่องแต่งกาย กิจการผลิตยานยนต์และอุปกรณ์ขนส่ง กิจการผลิตเครื่องจักร และกิจการผลิตเฟอร์นิเจอร์ ตามลำดับ ทำให้กระทรวงแรงงานนำเรื่องวิกฤติเศรษฐกิจมาเป็นวาระสำคัญของกระทรวงที่ต้องหาทางแก้ไขอย่าง เร่งด่วน โดยใช้มาตรการ 3 ลด 3 เพิ่ม คือ ลดการเลิกจ้าง ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ลดค่าครองชีพของ ลูกจ้างและผู้ว่างงาน กับ 3 มาตรการเพิ่ม คือ เพิ่มการจ้างงานและตำแหน่งงาน เพิ่มทางเลือกในทาง ประกอบอาชีพ และเพิ่มฝีมือแรงงาน เพื่อเป็นแนวทวนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้ รวมถึงขออนุมัติ งบประมาณเพิ่มเติมจากรัฐบาล เพื่อช่วยเหลือผู้ใช้แรงงานและการกระตุ้นเศรษฐกิจ

สำหรับกรณีการเลิกจ้างของแรงงานหญิงกลุ่มล่าสุด คือ ที่บริษัทไทยการ์เมนต์ สมุทรสาคร ผม ได้ทราบรายละเอียดแล้ว และทางบริษัทแจ้งว่าจำเป็นต้องลดจำนวนแรงงานลง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าใจได้ เพราะเป็นบริษัทที่มีคำสั่งซื้อมาจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามผมเป็นห่วงและพยายาม หาทางแก้ปัญหาอยู่ เพราะยังมีหลายพื้นที่ที่มีงานว่างและสามารถรองรับการจ้างแรงงานได้อยู่ สำหรับ พื้นที่ที่มีการจ้างแรงงานข้ามชาติอยู่แล้ว เราจะเข้าไปดู ถ้างานไหนที่แรงงานไทยทำได้อยู่ เราจะให้ แรงงานไทยทำก่อนแรงงานข้ามชาติ นอกจากนั้นกระทรวงแรงงานยังมีนโยบายจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ ตกงานเช่นกัน สำหรับแรงงานกลุ่มที่ถูกเลิกจ้าง ผมคิดว่าต้องมีการเจรจา กัน พูดคุยกันอย่างไม่เป็น ทางการระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เพื่อหาทางประนีประนอม เข้าใจเหตุผลทั้งสองฝ่าย และหาทางออก

ร่วมกันรวมถึงต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการไตรภาคี 3 ฝ่าย จากภาครัฐขึ้นมาดูแลอย่างใกล้ชิดเป็นอีกชุดต่างหาก

ต่อมาเป็นการเสวนาเรื่อง วิกฤตกับแรงงานหญิง มาตรการความช่วยเหลือ? โดยมีวิทยากรร่วมเสวนา 5 คน คือ Ms. Alice Chang จาก UNI Apro คุณเบญจวรรณ มะรงทอง แรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างจากโรงงานเจริญสวัสดิ์ นครปฐม คุณเพลินพิศ ศรีศิริ ประธานกลุ่มบูรณาการแรงงานสตรี รศ.ดร. วรวิทย์ เจริญเลิศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ส.ส. รัชฎาภรณ์ แก้วสนิท กรรมการแรงงาน สภาผู้แทนราษฎร ดำเนินรายการโดย คุณวิไลวรรณ แซ่เตีย ประธานคณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย

Ms. Alice Chang เครือข่ายสหภาพแรงงานระหว่างประเทศ สำนักงานภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (UNI Apro)

Ms. Alice Chang ได้พูดถึงเรื่องผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจต่อผู้ใช้แรงงานหญิง โดยเริ่มให้ภาพรวมของวิกฤติการณ์การเงินของโลก แนวทางแก้ปัญหาของรัฐบาลประเทศต่างๆ ผลกระทบต่อผู้ใช้แรงงานที่เป็นผู้หญิง และตัวอย่างที่ดีจากประเทศในภูมิภาคเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ใช้แรงงานที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ

ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจและการเงินระดับโลก พบว่า ในปัจจุบันความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโลกลดลงอย่างรวดเร็ว ค่าของเงินตกต่ำลง มีการปิดโรงงานต่างๆ มากมาย ความต้องการซื้อสินค้าลดลง มีการลดจำนวนคนงาน เกิดความไม่มั่นคงในการจ้างงาน ในปี 2551 เกิดเงินเฟ้อ ราคาข้าวราคาดำเนินเพิ่มสูงขึ้น สินค้ามีราคาแพงมากขึ้น จนส่งผลกระทบต่อคนจน มีการลดลงของการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้มีการลดเงินเดือน ลดค่าจ้าง ทำให้ฝ่ายแรงงานเสียเปรียบในเรื่องการแข่งขันสำหรับในประเทศไทยโดยทั่วไปค่าแรงก็ต่ำอยู่แล้วเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เนื่องจากต้นทุนการผลิตต่ำกว่าประเทศอื่นๆ แต่ตอนนี้พบว่าโรงงานในประเทศไทยอาจจะมีการย้ายฐานการผลิตไปเวียดนาม ไปเนปาล เพราะค่าแรงต่ำกว่าประเทศไทย แต่ที่น่ากังวล คือ เมื่อมีการเคลื่อนย้ายโรงงาน จะทำให้เกิดแรงงานกลุ่มนอกระบบมากขึ้น และแรงงานกลุ่มนี้จะได้รับผลกระทบอย่างมากติดตามมา เช่น การไม่มีประกันสังคม การไม่มีการจ่ายค่าชดเชย เป็นต้น

จากการประมาณการขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) รายงานว่า จำนวนคนที่ว่างงานจะเพิ่มมากขึ้นถึง 23.3 ล้านคน อัตราการว่างงานสูงขึ้นถึงร้อยละ 5.9 มีคนที่มีโอกาสจะตกงานเพิ่มขึ้นถึง 60 ล้านคน และเกิดความเสี่ยงที่จะมีแรงงานเด็กเข้าสู่ระบบการจ้างงานเพิ่ม

สำหรับการแก้ปัญหาของภาครัฐต่อวิกฤติในประเทศต่างๆ พบว่ามีการแก้ปัญหาโดยการส่งเสริมให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น การสนับสนุนกำลังซื้อของครัวเรือน กระตุ้นการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆ การกระตุ้นในภาคธุรกิจ การให้ช่วยเหลือทางสังคม การลงทุนในโรงเรียน โรงพยาบาล ระบบการศึกษาฟรี และการดูแลสุขภาพที่จ่ายด้วยราคาถูกลง ผลต่อแรงงานพบว่า มีการปิดโรงงาน จนนำไปสู่การประท้วงของแรงงาน มีการอภิปรายที่ร้อนแรงของหุ้นส่วนไตรภาคีว่าด้วยการคุ้มครองที่เหมาะสม การแสวงหารูปแบบการจ้างงานที่ยืดหยุ่น มีการเจรจาต่อรองมากขึ้น

สหภาพแรงงานเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา มีข้อเสนอแนะต่อสมาชิก โดยให้รักษาการจ้างงานไว้ ลดเวลาการทำงาน มีการปรับทักษะพนักงาน มีการปรับโครงสร้างงาน และเติมช่องว่างการทำงานด้วยการฝึกอบรม เน้นความสำคัญของการรักษาระดับค่าจ้าง เพื่อมิให้กำลังซื้อและความต้องการบริโภคลดลง ส่วนวิธีการกระตุ้นการจ้างงาน คือ มีการเพิ่มเงินช่วยเหลือในเรื่องสวัสดิการ การลดภาษี มีการจ่ายเงินช่วยเหลือทางสังคม รวมถึงการมีประกันการว่างงาน

สำหรับสถานการณ์ด้านแรงงานหญิงในเอเชีย พบว่า ส่วนใหญ่แรงงานหญิงเสี่ยงที่จะถูกเลิกจ้างมากกว่าแรงงานชาย บางกิจการมีการลดการจ้างงาน จึงทำให้ผู้หญิงมักจะได้รับผลกระทบจากการว่างงานที่เพิ่มขึ้นมากกว่าผู้ชาย ส่วนความช่วยเหลือต่อแรงงานหญิง จากประสบการณ์ของประเทศสิงคโปร์ จะไม่ใช่วิธีการเลิกจ้างงาน แต่จะเป็นการฝึกทักษะเพิ่มขึ้นเพื่อให้สามารถทำงานอื่น ๆ มากขึ้น มีการเพิ่มทางเลือกในการจ้างงานที่ยืดหยุ่น มีการส่งเสริมการทำงานที่เป็นธรรมชาติ มีการจัดตั้งสมาพันธ์เพื่อช่วยเหลือแรงงานหญิง มีการช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติให้เท่ากับสิทธิแรงงานในชาติ มีการให้สิทธิประโยชน์ทางสังคมเมื่อแรงงานว่างงาน เช่น การจ่ายเงินให้คนว่างงาน มีการจัดบริการช่วยเหลือแรงงานที่ตกงาน มีการปรึกษาหารือกับสหภาพแรงงานเพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ

ต่อมาในเรื่องการรักษางานและการสร้างงาน จะเป็นเรื่องของการเพิ่มสิ่งจูงใจให้นายจ้างที่ว่าจ้างพนักงานใหม่ มีการจัดโครงการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นในภาคอุตสาหกรรมที่เติบโต มีการจ่ายเงินอุดหนุนค่าจ้างให้นายจ้างที่ใช้วิธีลดค่าจ้างแทนที่การเลิกจ้าง มีการจ่ายเงินให้นายจ้างที่ลดต้นทุนการจ้างพนักงานใหม่หรือเสนอการจัดการที่แบ่งงานกันทำใหม่

สุดท้ายอนาคตข้างหน้า จำเป็นต้องมีความร่วมมือไตรภาคี มีการปรึกษาหารือเรื่องการจัดการแรงงาน เวลาที่มีวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจนี้ การเจรจาทางสังคมสามารถช่วยให้มีวิธีการที่สร้างสรรค์สำหรับคนงานและนายจ้าง ทั้งนี้เพื่อป้องกันความขัดแย้งตั้งแต่ต้น รวมทั้งช่วยสร้างความมั่นใจว่าจะมีการเคารพสิทธิแรงงานพื้นฐานและการสร้างความยั่งยืนของสถานประกอบการ วิกฤติการณ์ครั้งนี้ไม่เหมือนวิกฤติที่เกิดขึ้นมาแล้วเมื่อปี 2540 ที่เป็นวิกฤติต้มยำกุ้ง แต่ครั้งนี้เป็นวิกฤติที่เกิดขึ้นทั่วโลกเหมือนกัน จึงต้องอาศัยความร่วมมือการแก้ไขปัญหาในระดับโลกร่วมกัน

คุณเบญจวรรณ มะรงทอง แรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างจากโรงงานเจริญสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม เมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา

คุณเบญจวรรณได้อภิปรายในเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการของแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้าง “ดิฉันเห็นว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างงานมีมากพอสมควร เพราะตนเองมีลูกสาว 2 คน ช่วงที่ใกล้จะถูกเลิกจ้าง นายจ้างจะลดเวลาทำงานเหลือเพียง 4 วันต่ออาทิตย์ และในที่สุดก็เลิกจ้างอย่างถาวร โดยไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆทั้งสิ้นจากนายจ้าง มีเพียงการช่วยเหลือจากสหภาพแรงงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ มีคุณวิไลวรรณ แซ่เตีย คุณสุนิษา พิมพา ได้เข้ามาช่วยเหลือ เพราะที่โรงงานเจริญสวัสดิ์ไม่มีสหภาพแรงงาน สำหรับการช่วยเหลือจากภาครัฐ เป็นเงินไม่กี่พันบาท มาจากกองทุนช่วยเหลือผู้ตกงาน ปัจจุบันโชคดีที่ตนเองได้มีโอกาสได้อยู่หอพักของธนาคารกรุงเทพฟรี แต่ต้องจ่ายค่าน้ำค่าไฟเอง ชีวิตหลังจากตกงานแล้ว ผู้ชายอาจจะมีความเลือกอื่น เช่น ไปทำอาชีพขับมอเตอร์ไซด์

แต่ผู้หญิงจะมีโอกาสน้อยกว่ามาก บางคนได้แต่อยู่หอพักเลี้ยงลูก เวลาไปสมัครงานใหม่และบอกว่ามาจากโรงงานเจริญสวัสดิ์ โรงงานอื่นๆจะไม่ค่อยรับ

ปัจจุบันแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างจะอาศัยการทำงานรับจ้างเล็กๆน้อยๆ ไม่มีรายได้ที่แน่นอน ส่วนตนเองโชคดีที่สามียังทำงานอยู่มีรายได้เดือนละ 9,000 บาทต่อเดือน แต่ต้องดูแลคนในครอบครัวถึง 5 คน ตนเองไม่สามารถกลับบ้านที่บ้านนอกได้ เหมือนเป็นทางตัน จึงอยากเสนอให้รัฐบาลช่วยลดเรื่องเงินประกันสังคม หรือมีกองทุนช่วยเหลือคนตกงานเดือนละ 1 พันบาทก็ยังดี เพราะชีวิตลำบากมาก แรงงานหญิงบางคนก็ไม่มีเงินซื้อนมให้ลูกกิน อยากให้มีโครงการฝึกอาชีพอิสระให้แรงงานหญิงตกงาน เพราะอายุมากแล้วไปสมัครงานใหม่ ก็ไม่มีใครรับ”

คุณเพลินพิศ ศรีศิริ ประธานกลุ่มบูรณาการแรงงานสตรี

อภิปรายต่อในเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการของแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างในประเทศไทยเพิ่มเติมว่า จากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการของแรงงานหญิงที่ถูกเลิกจ้างและถูกลดเวลาทำงาน กรณีศึกษาในพื้นที่อยุธยา นครปฐม ปทุมธานี และชลบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการเลิกจ้างแรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะในกิจการด้านสิ่งทอ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ ทางกลุ่มบูรณาการแรงงานสตรีได้ทำการสอบถามผู้หญิงกลุ่มตัวอย่าง 77 คน ในเดือนกุมภาพันธ์ 2552 พบว่าเป็นแรงงานที่ถูกเลิกจ้างแล้ว 62 คน และแรงงานที่ถูกลดวันทำงานและมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกเลิกจ้างจำนวน 15 คน อายุเฉลี่ยของกลุ่มอยู่ที่ 35 ปี น้อยที่สุด 19 ปี มากที่สุด 60 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่สมรสแล้ว มีบุตร 1-2 คน รายได้ก่อนถูกเลิกจ้างประมาณ 6,000 บาทต่อเดือน แนวโน้มแรงงานหญิงกลุ่มนี้จะกลายเป็นแรงงานนอกระบบ และไม่ได้ควบคุมครองทางสังคมใดๆ ทั้งสิ้น กลายเป็นกลุ่มคนยากจนที่เพิ่มจำนวนสูงขึ้น

สำหรับผลกระทบของแรงงานหญิงที่เดือดร้อนหลังถูกเลิกจ้าง คือ ภาวะที่ต้องดูแลสมาชิกที่พึ่งพาตนเองไม่ได้ในครอบครัว ความเดือดร้อนก็จะติดตามมาสูง ทั้งในเรื่องการบริโภคประจำวัน เฉลี่ย 4,200 บาท/เดือน การศึกษาของบุตร (ค่าเดินทาง ค่าอาหารกลางวัน) เฉลี่ย 2,900 บาท/เดือน ค่าที่พัก (แรงงานที่มาจากต่างจังหวัด) เฉลี่ย 2,300 บาท/เดือน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าผ่อนบ้าน ค่าผ่อนรถ และส่งเงินกลับไปให้พ่อแม่ที่ต่างจังหวัด

ความช่วยเหลือที่ต้องการ คือ มีโครงการเงินกู้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพของตนเอง ช่วยเรื่องการศึกษาบุตร มีเงินช่วยเหลือเพื่อการดำรงชีพเป็นรายเดือน มีการลดเงินประกันสังคมลงครึ่งหนึ่ง มีการฝึกอาชีพ เช่น ทำอาหาร เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า รวมถึงความช่วยเหลืออื่นๆ เช่น ที่พัก การรับเงินชดเชยกรณีเลิกจ้างตามพรบ.คุ้มครองแรงงาน

สาเหตุที่ผู้หญิงต้องการความช่วยเหลือ พบว่า ประการที่หนึ่ง คือ รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รายได้เดิมก่อนถูกเลิกจ้าง พอค่าใช้จ่ายประจำเดือนเท่านั้น ไม่มีเงินเก็บสำรองในยามจำเป็น รวมถึงเงินชดเชยที่ได้จากการถูกเลิกจ้างและประกันการว่างงานมีจำนวนน้อย เนื่องจากคิดจากฐานรายได้เดิมซึ่งอยู่ในระดับที่ต่ำ

ประการที่สอง ค่าใช้จ่ายหลักของแรงงานส่วนใหญ่ เป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องจ่าย เช่น อาหาร การศึกษาบุตร ที่พัก ซึ่งถ้าตัดทอนลงไปจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะบุตร

ประการที่สาม แรงงานบางส่วนที่หางานใหม่ทำได้แล้ว ส่วนใหญ่ได้งานในภาคเศรษฐกิจนอกระบบ และมีรายได้ลดน้อยลง ในขณะที่ต้องใช้จ่ายเพื่อรักษาสิทธิประกันสังคมมากขึ้นเป็น 2 เท่า และถ้าไม่รักษาสิทธิดังกล่าวก็จะไม่ได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่สำคัญในระยะยาว เช่น การประกันชราภาพ

ประการที่สี่ แรงงานที่กำลังหางานใหม่ให้ความสนใจกับการฝึกอาชีพและลงทุนประกอบอาชีพอิสระของตนเองมากกว่าการเป็นลูกจ้าง เช่น ค้าขาย ปัจจุบันรัฐบาลมีโครงการฝึกอาชีพและให้สินเชื่อ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่าง ธกส. กับสปส. ทำอย่างไรแรงงานหญิงจะเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากโครงการดังกล่าวได้

ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ให้มีการจัดตั้งกองทุนให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานที่ถูกเลิกจ้างอย่างเร่งด่วน เพื่อให้แรงงานมีหลักประกันรายได้ขั้นต่ำสำหรับการดำรงชีพ ทั้งของตนเองและของสมาชิกในครอบครัวที่พึ่งตนเองไม่ได้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ ที่มีอำนาจหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบสถานการณ์การให้ความช่วยเหลือแก่แรงงานที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ โดยให้ตัวแทนผู้ใช้แรงงานทั้งหญิงและชายมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ มีการจัดโครงการส่งเสริมการฝึกอาชีพและการลงทุนประกอบกิจการขนาดเล็กสำหรับแรงงานที่ถูกเลิกจ้าง โดยรัฐจัดสรรงบประมาณให้องค์กรแรงงาน และสถานประกอบการเป็นผู้จัดทำโครงการในพื้นที่ย่านอุตสาหกรรมและชุมชนต่างๆ เนื่องจากการจัดทำโครงการในระดับชุมชนจะทำให้แรงงานหญิงมีโอกาสมีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งในด้านการบริหารจัดการและการใช้บริการ และการลดเงินสทบประกันสังคมตามมาตรา 39 เพื่อให้แรงงานที่ถูกเลิกจ้างทั้งหญิงและชาย สามารถรักษาสถานภาพการเป็นผู้ประกันตนไว้ได้ และได้รับความคุ้มครองระยะยาว

รศ.ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พบว่าจากประสบการณ์การทำงานวิจัยของตนเองในช่วงปี 2540 ซึ่งเป็นวิกฤติภายในประเทศ ในช่วงนั้นภาคการส่งออกไม่มีปัญหา ผู้ที่ตกงาน คือ แรงงานที่อยู่ในสถาบันการเงินที่ปิดตัวลง รวมถึงแรงงานที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับบอสังหาริมทรัพย์ และอุตสาหกรรมกลุ่มการ์เมนต์ตัดเย็บเสื้อผ้า ที่ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานหญิง ที่อพยพย้ายถิ่นมาจากภาคชนบท เป็นกลุ่มที่หลุดออกจากภาคการเกษตร สำหรับแรงงานชายส่วนใหญ่จะไปทำงานอยู่ในภาคยานยนต์มากกว่า ฉะนั้นจึงทำให้ในปี 40 แรงงานหญิงจึงเกิดผลกระทบค่อนข้างมาก โดยเฉพาะแรงงานที่มีอายุมากจะยิ่งหางานทำใหม่ได้ยากยิ่งขึ้น หรือถ้าได้งาน ก็เป็นงานที่มีรายได้ต่ำกว่าเก่า ขาดสวัสดิการ แรงงานหญิงบางคนก็ตกงาน พบว่าบางครอบครัวมีการหย่าร้างเกิดขึ้น ต้องรับภาระดูแลลูกด้วยตนเองเพียงลำพัง

ส่วนแรงงานหญิงที่ไม่สามารถกลับเข้าสู่โรงงานได้เหมือนเดิม ก็จะเป็นแรงงานนอกระบบแทน เป็นแรงงานชั่วคราว ซึ่งหลังจากนั้นต่อมาเมื่อวิกฤติเศรษฐกิจผ่านพ้นไป โรงงานจะใช้ประโยชน์จากแรงงานกลุ่มนี้มาก เพราะต้นทุนต่ำ และช่วยทำให้สามารถฟื้นกิจการได้เร็วขึ้น ในกลุ่มแรงงานนอกระบบนั้น พบว่า แรงงานต้องลงทุนด้วยตนเองจำนวนมาก เช่น ต้องเช่าบ้านเป็นสถานที่ทำงาน จ่ายค่าน้ำค่า

ไฟเอง ชั่วโงมการทำงานค่อนข้างยาวนาน รวมถึงเป็นการตัดเย็บแบบแยกส่วนเป็นชั้นอยู่ กลายเป็นงานที่ไม่มั่นคง

สำหรับวิกฤติเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2551 นี้จะต่างจากปี 2540 ฉะนั้นข้อเสนอของผม คือ ควรมีการนำระบบรัฐสวัสดิการเข้ามาใช้ มีการประกันรายได้ขั้นต่ำ เพราะคนทุกคนต้องการงานที่ดี ที่มีคุณค่า รวมถึงมีการปรับรอบคิดการพัฒนามาใช้แรงงานที่มีทักษะ มีค่าจ้างสูง

สำหรับแรงงานส่วนหนึ่งที่สามารถกลับสู่ชนบทได้ จะเป็นกลุ่มเฉพาะแรงงานวัยหนุ่มสาว ส่วนแรงงานที่อพยพมาทำงานในเมืองนานมาแล้ว จะกลายเป็นคนว่างงานในเมืองแทน การแก้ปัญหาในปี 2540 พบว่าชนบทไม่สามารถแก้ปัญหาได้จริง เช่น กรณีโครงการมียาชาวา ที่เงินไปถึงหัวหน้าครอบครัวที่เป็นชายไม่ใช่หญิง และมีการจ้างงานน้อย กับโครงการเงินจากธนาคารโลก ที่มากระตุ้นธุรกิจขนาดย่อม อันนี้น่าสนใจ เพราะทำให้เกิดการจ้างงานในชนบทได้จริง แต่อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงเรื่องการปฏิรูปที่ดิน และการเก็บภาษีอัตราก้าวหน้าไปพร้อมกันด้วย เพื่อสร้างให้เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชน ระบบสวัสดิการชุมชนขึ้นมา

สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ การประกันสังคมที่เงินสบทบเข้าจะน้อยลง จึงมีการขยายไปสู่กลุ่มอื่นเพื่อหาเงินเข้าสบทบกองทุน เช่น แรงงานนอกระบบ แรงงานข้ามชาติ แต่เงินส่วนนี้ก็ไม่ใช้การแก้ปัญหา การแก้ปัญหา คือ การสร้างรัฐสวัสดิการ ที่ต้องอิงเงินที่เก็บมาจากอัตราก้าวหน้าแทน เพื่อให้เกิดการเหลื่อมล้ำของคนในสังคมน้อยลง เพราะในปัจจุบันกลุ่มคนที่จ่ายภาษีมาก คือ กลุ่มคนจน รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกันก็สำคัญก็เช่นเดียวกัน

ส.ส. รัชฎาภรณ์ แก้วสนิท สส.พรรคประชาธิปัตย์ กรรมการแรงงาน สภาผู้แทนราษฎร

กล่าวว่า กรรมการแรงงานทราบดีถึงปัญหาแรงงานที่เกิดขึ้น เพราะปัจจุบันระบบทุนเป็นใหญ่มากกว่าผู้ใช้แรงงาน เราเห็นมาตรการที่เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือนายทุนจำนวนมาก บางครั้งเห็นนายทุนปิดกิจการที่แห่งหนึ่ง เพื่อไปเปิดอีกที่หนึ่ง กรณีเช่นนี้รัฐต้องเข้าไปดูเพื่อช่วยผู้ใช้แรงงานที่ได้รับผลกระทบ เพราะการอ้างเรื่องนายจ้าง และรัฐนำเงินทุ่มเข้าไป เพื่อไม่ให้เลิกจ้างคนงาน ดิฉันเห็นว่าไม่ใช่แนวทางแก้ปัญหา เพราะปัญหามาจากคำสั่งซื้อที่ลดลงจากนอกประเทศด้วยเช่นกัน การทุ่มเงินลงไปให้นายจ้าง อาจไม่เกิดประโยชน์แท้จริง ดิฉันคิดว่าปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจนี้ต้องช่วยกันทุกคน เพื่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจทุกฝ่าย ดิฉันเห็นว่าการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือ การทำให้แรงงานคืนถิ่นจริงๆ เป็นการกลับไปทำงานที่บ้านจริงๆ ไม่ใช่การคืนถิ่นชั่วคราวเพื่อกลับคืนสู่ระบบในเวลาต่อมา รัฐต้องสนับสนุนและเอาจริง เอาจริงในเรื่องภาคเกษตรที่ทำให้เกษตรกรได้เข้าถึงทรัพยากรที่แท้จริง เพื่อไม่ให้เกษตรกรกลับไปตกอยู่ในวัฏจักรความยากจนของระบบทุนต่อไป เช่น การกู้หนี้ยืมสินมาทำเกษตร ดิฉันเห็นว่าระบบทุนมีปัญหา และการแก้ปัญหาโดยใช้เงินเป็นตัวตั้งไม่สามารถแก้ปัญหาได้จริง เราควรใช้ทรัพยากรที่บ้านที่มีอยู่แล้ว เราจะไม่ยอมให้คนในเมืองมาดึงทรัพยากรจากชนบทไปใช้ในเมืองเพียงเท่านั้น แต่ทรัพยากรต้องกระจายสู่ทุกคนอย่างเท่าเทียม

รายงานโดย : บุษยรัตน์ กาญจนดิษฐ์